Käännös
11.12.2018

Eduskunnan hallintovaliokunta

Asia: **HE 60/2018 vp laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain muuttamisesta**

Viite: **Hallintovaliokunnan pyyntö kirjallisesta lausunnosta valiokunnan kokoukseen 12.12.2018**

Svenska Finlands folkting kiittää hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esitykseen. Lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti Folktinget ottaa kantaa lakiesitykseen koskien kielellisiä oikeuksia.

Tausta

Hallituksen esityksessä ehdotetaan uutta lakia digitaalisten palvelujen tarjoamisesta. Lakiesitys sisältää säädöksiä viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien velvollisuudesta tarjota digitaalisia palveluja hallintopalvelujen käyttäjille. Esityksen tarkoituksena on edistää palvelujen käyttäjien mahdollisuuksia käyttää digitaalisia palveluja yhtäläisin ehdoin.

Folktinget toteaa, että digitaalinen kehitys on ollut nopeaa ja laaja-alaista vaikuttaen nyky-yhteiskunnan toimintoihin kaikilla tasoilla. Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa julkisten palvelujen ja toimintojen digitalisointi on keskeisellä sijalla. Folktinget korostaa sen merkitystä, että perustuslain mukaan kielellisillä oikeuksilla on keskeinen asema tulevassa lainsäädännössä.

Perustuslain 17 §:n mukaan tulee julkisen vallan huolehtia maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Muodollisen yhdenvertaisuuden lisäksi säädös edellyttää kieliryhmien todellisen yhdenvertaisuuden turvaamista. Kielelliset perusoikeudet käsittävät muun muassa oikeuden käyttää omaa kieltä, oikeuden yhdenvertaiseen kielelliseen kohteluun viranomaisten taholta, oikeuden kaikkeen oleelliseen viranomaistietoon omalla kielellä ja oikeuden yhteiskunnalliseen osallistumiseen omalla kielellä.

Perustuslain takaama oikeus omaan kieleen käsittää myös viittomakieltä käyttävät henkilöt, mukaan lukien suomenruotsalainen viittomakieli, sekä henkilöt, jotka vammaisuuden vuoksi tarvitsevat tulkkaus- ja käännösapua.

Muiden toimijoiden kuin viranomaisten hoitaessa julkisia hallintotehtäviä on syytä perustuslain 124 §:ään viitaten edellyttää, että myös nämä tarjoavat palveluja suomen- ja ruotsinkielisille käyttäjille yhtäläisin perustein.

Kielilain (423/2003) mukaan jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia yhteydenpidossa valtion tai kaksikielisten kuntien viranomaisiin. Tämä koskee myös sähköisiä palveluja.

Viranomaisten tulee oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että viranomaisten tarjoamat digitaaliset palvelut tulee oleellisilta osiltaan olla sekä suomeksi että ruotsiksi.

Vaikutukset kielellisiin oikeuksiin

Hallituksen esitys sisältää lyhyen kappaleen lain vaikutuksista kielellisiin oikeuksiin. Tämän mukaan esityksellä on joitain, pääasiassa myönteisiä, vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Esityksessä viitataan kielilainsäädännön eri määräyksiin koskien kielellisten oikeuksien turvaamista arvioiden, että "ehdotettava laki ei välittömästi vaikuta kielellisesti oikeuksien toteuttamiseen." (s. 39).

Folktinget toteaa omalta osaltaan, että esityksestä puuttuu varsinainen kielellisten vaikutusten arviointi. Ministeriöiden tulee lainvalmistelussaan arvioida esitysten vaikutukset, joista eräs arviointiperuste on kielelliset vaikutukset. Oikeusministeriö on lainvalmistelun tueksi antanut ohjeen kielellisten vaikutusten arvioimiseksi (46/2016), joka täydentää ministeriön aiempia ohjeita (2007:6). Tarkasteltaviin kysymyksiin kuuluvat muun muassa vaikutukset yksilön kielellisten oikeuksien toteutumiseen, vaikutukset viranomaisiin sekä henkilökuntaan.

Folktinget toteaa, että vaikutusarvioinnissa on tärkeä myös huomioida edellytykset kielellisten oikeuksien toteutumiseen käytännössä. Tämä edellyttää muun muassa:

- että koska suomen ja ruotsin kielet ovat yhdenvertaisia kansalliskieliä, tulee kieliä käsitellä samanarvoisesti kehitettäessä digitaalisia palveluja,
- että kaksikielisyys huomioidaan jo suunnitteluvaiheen alussa, jotta käyttäjän oikeus palveluun omalla kielellään turvataan järjestelmäratkaisuissa,
- että suomen- ja ruotsinkieliset digitaaliset palvelut suunnitellaan rinnakkain ja otetaan käyttöön samanaikaisesti, mikä koskee myös palvelujen päivittämistä,
- että viranomaisten tulee käyttää selkeää ja helposti ymmärrettävää kieltä,
- että kaikki oleellinen tieto ja neuvonta palveluista on saatavilla molemmilla kielillä, ja
- että myös digitaaliset tukipalvelut, sekä niihin liittyvät aineistot ja ohjeet tulee olla molemmilla kielillä.

Nämä ovat keskeisiä edellytyksiä sille, että digitaalisia palveluja kehittämällä viranomaiset voivat antaa suomen- ja ruotsinkielisille henkilöille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon. Tämä on myös tärkeä lähtökohta viranomaisten hyvän hallintotavan periaatteen toteutukselle.

Folktinget pyytää hallintovaliokuntaa kirjaamaan mietintöönsä, että viranomaiset digitaalisten palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä kiinnittävät erityistä huomiota kielellisten oikeuksien käytännön edellytysten turvaamiseen.

Vaikutukset kielellisten oikeuksien toteutumiseen -kappaleessa todetaan myös, että esityksen suurimmat vaikutukset liittyvät digitaalisten palvelujen sisältöön kuuluvan ymmärrettävyyden vaatimukseen, joka helpottaa erityisesti kielellisistä vaikeuksista kärsiviä tai henkilöitä ”joiden suomen kielen osaaminen ei ole vielä vahvaa” (s. 39).

Folktinget suhtautuu kriittisesti yllä olevan lauseen muotoiluun koskien henkilöitä ”joiden suomen kielen osaaminen ei ole vielä vahvaa”. Mikäli muotoilu viittaa henkilöihin, joiden oma kieli on ruotsi, on havainto virheellinen ja tulee poistaa viitaten ruotsin kielen juridiseen asemaan. Jos muotoilu koskee maahanmuuttajia, tulee muotoilua muuttaa ottaen huomioon, että maahanmuuttajilla on oikeus integroitua joko suomen tai ruotsin kielellä ja näin oppia jompikumpi kieli ensimmäisenä kielenä.

Folktinget pyytää hallintovaliokuntaa korjaamaan kyseisen lauseen muotoilun tämän lausunnon kannanoton perusteella.

Kielten käyttö digitaalisissa palveluissa

Oikeusministeriön tutkimusraportti Kielibarometri 2004–2016 sisältää tulokset siitä, miten kielivähemmistöt kaksikielisissä kunnissa arvioivat sähköisiä palveluja. Vain viisi prosenttia ruotsinkielisestä vähemmistöstä kaksikielisissä kunnissa katsoi, että valtion verkkopalvelut toimivat erinomaisesti ruotsiksi. Vastaava tulos suomenkielisen vähemmistön osalta oli 26 prosenttia. Lisäksi peräti 29 prosenttia ruotsinkielisestä vähemmistöstä kaksikielisissä kunnissa katsoi, että valtion verkkopalvelut toimivat vain tyydyttävästi tai huonosti, suomenkielisistä vastaajista kuuden prosentin ollessa tätä mieltä (oikeusministeriön julkaisu 52/2016, s. 77).

Kielibarometrin mukaan informaatioyhteiskunnan kehitys saattaa johtaa kasvavaan eriarvoisuuteen ruotsin- ja suomenkielisten välillä, mikäli palvelut digitalisoidaan eri laajuudessa suomeksi ja ruotsiksi (s. 99).

Folktinget toteaa, että Kielibarometrin tutkimustulokset osoittavat selvän kehitystarpeen erityisesti ruotsinkielisten digitaalisten palvelujen osalta. Folktinget pyytää hallintovaliokuntaa kirjaamaan mietintöönsä, että tälle kehitystarpeelle tulee osoittaa erityistä huomiota suunniteltaessa ja kehitettäessä palveluja.

Digitaalisten palvelujen vaihtoehdot

Vaikka digitaalisten palvelujen käyttö yleisesti ottaen voidaan nähdä myönteisenä käyttäjien yhdenvertaisuutta lisäävänä kehityksenä, toteaa Folktinget, että myös tulevaisuudessa tulee olemaan suomen- ja ruotsinkielisiä henkilöitä, joilla ei ole digitaalisia taitoja tai joilla muuten ei ole todellisia mahdollisuuksia käyttää digitaalisia palveluja. Jokaisella tulee olla oikeus valita viestiikö hän viranomaisen kanssa käyttäen digitaalisia palveluja tai muulla tavoin. Tätä seikkaa käsitellään myös ajankohtaisessa esityksessä.

Jos viranomainen tästä poiketen tarjoaa vain digitaalisia palveluja vaarantuu yksityishenkilöiden oikeussuojan saatavuus, mikä voi olla ristiriidassa perustuslain 6 § 2 momentin yhdenvertaisuussäädöksen kanssa. Kyseinen kannanotto sisältyy hallituksen esitykseen laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (HE 190/2017 vp, s. 21).

Yllä mainittuun viitaten Folktinget pyytää hallintovaliokuntaa huomioimaan mietinnössään, että viranomaisten digitaalisten palvelujen lisäksi tulee tarjota palvelujen käyttäjille perinteisiä viestintäkanavia ja muita samanarvoisia vaihtoehtoja sekä suomeksi että ruotsiksi.

Helsinki, 11.12.2018

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Markus Österlund
pääsihteeri

Mats Brandt
puheenjohtaja
Folktingetin hallintovaliokunta

Kristina Beijar
hallintoasiain asiantuntija